

Cyngor Gwasanaethau Gwirfoddol Sir Ddinbych

Eich cyngor gwirfoddol sirol lleol

5. Ymddiriedolwyr a llywodraethu

5.1 Egwyddorion llywodraethu

Yn y daflen wybodaeth hon defnyddir 'ymddiriedolwr' i ddisgrifio aelodau corff llywodraethu mudiadau gwirfoddol anelusennol, ac ymddiriedolwyr elusennau. Defnyddir y term 'ymddiriedolwr elusen' pan fod angen gwahaniaethu rhwng aelodau corff llywodraethu elusennau. Defnyddir y term 'bwrdd' i ddisgrifio'r gwahanol fathau o gyrff llywodraethu a geir mewn elusennau a mudiadau gwirfoddol.

Beth yw 'llywodraethu'?

'Llywodraethu' yw'r term cyffredinol a ddefnyddir i ddisgrifio'r cyfrifoldebau cyfreithiol, goruchwyllo a moesol sy'n deillio o fod yn ymddiriedolwr. Nod llywodraethu yw sicrhau:

- bod y mudiad yn cydymffurfio â'r gyfraith gyffredinol a rheoliadau
- bod y mudiad yn cael ei redeg yn unol â'r amcanion, y pwerau a'r gweithdrefnau a amlinellwyd yn y ddogfen lywodraethu
- bod cynllun strategol yn cael ei lunio gan yr ymddiriedolwyr i sicrhau goroesiad a thwf y mudiad
- bod gweithdrefnau gweithredol yn cael eu datblygu i gyflawni'r amcanion
- bod yr ymddiriedolwyr yn gweinyddu eu dyletswydd gofal trwy ddilyn arferion busnes cadarn wrth redeg y mudiad
- bod yr ymddiriedolwyr yn defnyddio adnoddau'r mudiad yn ddarbodus trwy sicrhau bod y mudiad yn parhau'n ddiddyled, yn gwneud y defnydd gorau o'i asedau ac yn rheoli risgiau.

Mae gan bob ymddiriedolwr gyfrifoldebau llywodraethu ac mae un sylwedydd blaenllaw yn y maes wedi disgrifio llywodraethu fel:

'Y systemau a'r prosesau sydd ynghlwm wrth sicrhau cyfeiriad, goruchwyllo ac atebolrwydd cyffredinol y mudiad.' (Chris Cornforth)

Felly, heblaw am gydymffurfio â'r gyfraith a gweithgareddau strategol lefel uchel, mae llywodraethu hefyd yn cynnwys yr elfennau mwy ymarferol o waith o ddydd i ddydd sy'n ymwneud â'r ffordd y mae'r ymddiriedolwyr yn gweithio gyda'u Prif Swyddog, staff a rhanddeiliaid eraill i gyflawni amcanion y mudiad. Mae'n golygu cyfrifoldeb am redeg y mudiad a gwneud popeth o fewn y gyfraith i sicrhau ei lwyddiant. Mae hynny'n gofyn am ffordd amlddisgyblaeth o weithio a dyna pam ei bod mor bwysig bod ymddiriedolwyr yn deall beth yn union yw llywodraethu - a'r hyn nad ydyw.

Mae'n bwysig gwahaniaethu rhwng y cysyniadau o 'llywodraethu' a 'rheoli':

- **Llywodraethu** yw'r term a ddefnyddir ar gyfer y pethau hynny y mae'n rhaid i ymddiriedolwyr ymdrin â hwy'n bersonol, o'i gymharu â phethau y gallant eu dirprwyo i staff ac eraill. Mae'n ymwneud â rheolaeth dros y mudiad.
- **Rheoli** yw'r materion rheoli a gweithredol o ddydd i ddydd nad oes rhaid i'r ymddiriedolwyr ymdrin â hwy'n bersonol ac y gellir eu dirprwyo i staff. Mae'n ymwneud â rhedeg y mudiad.

Felly, nid yw llywodraethu o reidrwydd yn golygu gwneud pethau, mae'n hytrach yn golygu sicrhau bod pethau'n cael eu gwneud. Gwneir hyn trwy ddirprwyo awdurdod i'r Prif Swyddog a'r staff. Ceir mwy o wybodaeth am hyn yn ein taflen wybodaeth, *Gweithio gyda'r prif swyddog* (5.6).

Dulliau llywodraethu

Mae'r cyhoedd erbyn hyn yn disgwyl gonestrwydd, didwylledd ac atebolrwydd ym mhob sector, a rhoddwyd sylw i hyn yn sgil datblygu Codau a Safonau llywodraethu penodol i fesur ymddygiad mudiadau cyhoeddus, preifat a gwirfoddol. Enghraifft gynnar o hyn oedd canfyddiadau'r *Pwyllgor Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus* o dan gadeiryddiaeth yr Arglwydd Nolan. Arweiniodd hyn at i 'Egwyddorion Nolan' a ddeilliodd o hyn gael eu mabwysiadu gan lawer o ymddiriedolwyr a oedd am wneud datganiad pendant ynghylch y ffordd yr oeddent yn llywodraethu eu mudiadau:

- Anhunanoldeb
- Didwylledd
- Gwrthrychedd
- Atebolrwydd
- Tryloywder
- Gonestrwydd, ac
- Arweinyddiaeth

Yn ystod y blynyddoedd diwethaf gwelwyd ymdrech i geisio dadansoddi a phennu safonau ymarfer yn y sector gwirfoddol er mwyn helpu gyda phrosesau penderfynu, atebolrwydd a gwaith y Bwrdd. Aeth hyn law yn llaw â gwerthfawrogiad cynyddol ymhlith ymddiriedolwyr o ran eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau. Mae pwysau allanol hefyd wedi arwain y broses hon, gan gynnwys:

- ymgyrch y Comisiwn Elusennau i godi ymwybyddiaeth o gyfrifoldebau ymddiriedolwyr
- cyllidwyr yn cyflwyno mwy o ofynion monitro
- cysylltiad mwy rhagweithiol gyda rhanddeiliaid, a
- gofynion adrodd manwl o dan gontractau darparu gwasanaethau cyhoeddus.

Er ei bod yn hawdd dadansoddi elfennau diriaethol gweithgarwch y sector gwirfoddol megis gofynion cyfreithiol perthnasol, mae'n llawer anos dadansoddi'r cyfrifoldebau llai diriaethol sydd ynghlwm wrth redeg mudiad gwirfoddol modern. Cynigiwyd llawer o ddisgrifiadau a damcaniaethau o lywodraethu ond mae'n ddoethach canolbwyntio ar y rhai mwyaf cyffredinol.

Wrth i'r momentwm gynyddu, gwelwyd bod angen safon cytunedig ar y sector a daeth criw o sefydliadau seilwaith, gan gynnwys y Comisiwn Elusennau, at ei gilydd gyda'r nod o ddatblygu Cod ar gyfer y sector cyfan. Arweiniodd hyn at *Llywodraethu Da – Cod i'r Sector Gwirfoddol a Chymunedol* (cyhoeddwyd yn wreiddiol yn 2005, gydag ail argraffiad yn 2010 a fersiwn yn benodol ar gyfer mudiadau gwirfoddol a chymunedol bach yn 2011), sydd yn ei dro wedi arwain ar y ddogfen gysylltiedig, *Safonau Galwedigaethol Cenedlaethol i Ymddiriedolwyr a Phwyllgorau Rheoli*.

Llywodraethu Da – cod i'r sector gwirfoddol a chymunedol

Ysgrifennwyd y Cod yn benodol i ateb gofynion elusennau a mudiadau gwirfoddol a chymunedol, ac mae'r Comisiwn Elusennau yn cefnogi'r Cod ac yn annog pob elusen i'w ddefnyddio. Mae'r cod yn egluro rolau a chyfrifoldebau ymddiriedolwyr ac mae'n cynnwys canllawiau i sicrhau prosesau penderfynu effeithiol ac atebolrwydd.

'Caiff y cod hwn ei ddrafftio gan y sector ar gyfer y sector... Diben yr egwyddorion hyn yw cynorthwyo aelodau o'r bwrdd i ddarparu arweinyddiaeth gref, gwella'r ffordd maent yn llunio penderfyniadau a dangos eu hatebolrwydd. Maes o law bydd hyn yn cynorthwyo'r bobl a'r achosion y cafodd eu mudiadau eu sefydlu er eu lles.' (t. 5 ac 8 ail argraffiad)

Mae'n gyfres o 6 egwyddor allweddol sy'n sicrhau bod y safonau llywodraethu uchaf posibl yn cael eu mabwysiadu gan y sector gwirfoddol a chymunedol ac mae'r egwyddorion hynny wedi'u cynllunio i fod yn gyffredinol ac yn gymwys i bob mudiad gwirfoddol a chymunedol:

(1) Deall y rolau a'r cyfrifoldebau

Bydd aelodau'r bwrdd yn deall eu rôl a'u cyfrifoldebau gyda'i gilydd ac yn unigol mewn perthynas â'r canlynol:

- eu dyletswyddau cyfreithiol
- stiwardiaeth yr asedau
- darpariaethau'r ddogfen lywodraethu
- yr amgylchedd allanol
- strwythur cyfan y mudiad

Ac o ran

- sefydlu a diogelu gweledigaeth, gwerthoedd ac enw da'r mudiad
- goruchwyllo gwaith y mudiad
- rheoli a chefnogi staff a gwirfoddolwyr lle bo'n briodol.

2) Cyflawni diben y mudiad

Bydd y bwrdd yn sicrhau bod y mudiad yn cyflawni'r dibenion neu'r nodau a nodwyd ganddo drwy:

- sicrhau bod dibenion y mudiad yn parhau'n berthnasol ac yn ddilys
- datblygu a chytuno ar strategaeth hirdymor
- cytuno ar gynlluniau a chyllidebau gweithredol
- monitro cynnydd a gwariant yn erbyn cynllun a chyllideb
- gwerthuso canlyniadau, asesu canlyniadau ac effaith
- adolygu a/neu diwygio'r cynllun a'r gyllideb fel bo'n briodol

(3) Gweithio'n effeithiol fel unigolion ac fel tîm

Bydd gan y bwrdd amrywiaeth o bolisiâu a gweithdrefnau priodol, gwybodaeth, agweddau ac ymddygiadau i alluogi unigolion a'r bwrdd i weithio'n effeithiol. Bydd y rhain yn cynnwys:

- dod o hyd i aelodau newydd i'r bwrdd a'u recriwtio i ddiwallu anghenion y mudiad sy'n newid mewn perthynas â sgiliau, profiad ac amrywiaeth
- darparu cyfnod sefydlu addas ar gyfer aelodau newydd y bwrdd
- rhoi cyfleoedd i bob aelod o'r bwrdd gael hyfforddiant ac i ddatblygu yn unol â'u hanghenion
- adolygu eu perfformiad fel unigolion ac fel tîm o bryd i'w gilydd.

(4) Y Bwrdd yn arfer rheolaeth effeithiol

Fel y corff atebol, bydd y bwrdd yn sicrhau bod:

- y mudiad yn deall ac yn cydymffurfio â'r holl ofynion cyfreithiol a rheoleiddio sy'n berthnasol iddo
- y mudiad yn parhau i gael rheolaeth dda ar y sefyllfa ariannol fewnol a'r tîm rheoli
- yn nodi ac yn adolygu'r risgiau mawr sy'n wynebu'r mudiad yn rheolaidd ac mae ganddo systemau i reoli'r risgiau hyn
- dirprwyaeth i gymunedau, staff a gwirfoddolwyr (fel sy'n berthnasol) yn gweithio'n effeithiol a chaiff y defnydd o awdurdod dirprwyol ei oruchwylio'n briodol.

(5) Gonestrwydd y Bwrdd

Bydd y bwrdd yn:

- diogelu a hyrwyddo enw da'r mudiad
- gweithredu yn unol â safonau moesegol uchel
- nodi, deall a rheoli gwrthdaro buddiannau a theyrngarwch

- cadw annibyniaeth y broses llunio penderfyniadau
- sicrhau effaith sy'n diwallu anghenion y buddiolwyr orau

(6) Bod yn agored ac yn atebol

Bydd y bwrdd yn arwain y mudiad i fod yn agored ac yn atebol, yn fewnol ac yn allanol. Bydd hyn yn cynnwys:

- cyfathrebu agored, rhoi gwybod i bobl am y mudiad a'i waith
- ymgynghori priodol ar newidiadau sylweddol i wasanaethau neu bolisiâu'r mudiad
- gwrando ac ymateb i farn cefnogwyr, ariannwyr, buddiolwyr, defnyddwyr gwasanaeth ac eraill sydd â diddordeb yng ngwaith y mudiad
- ymdrin â chwynion yn adeiladol, yn ddiuedd ac yn effeithiol
- ystyried cyfrifoldebau'r mudiad i'r gymuned ehangach – e.e. ei effaith amgylcheddol.

Gellir defnyddio prif egwyddorion y Cod, a'i fanylion, i gynorthwyo ymddiriedolwyr i ddeall eu rôl yn well, ei datblygu, bod yn hyderus eu bod yn gwneud gwaith da a chanfod meysydd y gellid eu datblygu ymhellach. Nid yw'r Cod yn un gorfodol ond gall y mudiadau hynny sy'n cydymffurfio ag ef wneud datganiad diamwys am eu hymrwymiad i safonau llywodraethu uchel trwy gyfeirio ato yn eu Hadroddiad Blynyddol a deunydd cyhoeddedig perthnasol arall.

Mae nifer sylweddol o adnoddau ar gael i ategu'r Cod ar wefannau y Comisiwn Elusennau ac Ymddiriedolwyr Cymru, ac mae manylion amdanynt i'w gweld ar ddiwedd y daflen hon.

Ymddiriedolwyr a'r Pwyllgorau Rheoli – Safonau Galwedigaethol Cenedlaethol

Datblygwyd y Safonau Galwedigaethol Cenedlaethol i ategu a chefnogi'r Cod. Er bod y Cod wedi'i fwriadu ar gyfer Byrddau a'r mudiadau maent yn eu llywodraethu, mae'r Safonau wedi'u hanelu hefyd at ymddiriedolwyr unigol. Cafodd y Safonau i Ymddiriedolwyr eu cymeradwyo gan yr Awdurdod Cymwysterau a Chwricwlwm ym mis Ionawr 2006.

Mae Safonau Galwedigaethol Cenedlaethol yn diffinio arferion da yn y ffordd y mae pobl yn ymgymryd â dyletswyddau, yn seiliedig ar swyddogaethau eu rôl. Gellir edrych arnynt fel safonau ansawdd i bobl sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau - yr hyn sydd angen ei wneud, ac nid sut y dylech ei wneud.

Mae'r Safonau wedi eu rhannu'n 4 uned:

(1) Diogelu a hyrwyddo gwerthoedd a chenhadaeth y mudiad gwirfoddol neu gymunedol - mae'r uned hon yn ymwneud â sut y mae bwrdd yr ymddiriedolwyr yn amlinellu cyfeiriad tymor hir y mudiad gwirfoddol neu gymunedol, yn cynnal ei

werthoedd a chyflawni ei nodau, a'ch rôl chi fel ymddiriedolwr o ran cyflawni'r swyddogaeth hon.

(2) Pennu strategaeth a strwythur y mudiad gwirfoddol neu gymunedol - mae'r uned hon yn edrych ar gynllunio strategol ar gyfer y presennol a'r dyfodol. Mae'n cynnwys penderfyniadau ynglŷn â'r ffordd y mae gwerthoedd a chenhadaeth y mudiad gwirfoddol neu gymunedol yn cael eu mynegi ar ffurf nodau a gweithgareddau, ac yn y strwythurau a'r prosesau sydd eu hangen i'w rhoi ar waith.

(3) Sicrhau bod y mudiad gwirfoddol neu gymunedol yn gweithredu mewn ffordd effeithiol, gyfrifol ac atebol - mae'r uned hon yn edrych ar y ffordd y mae ymddiriedolwyr yn gweithio gyda'i gilydd i sicrhau bod eu mudiad gwirfoddol neu gymunedol yn cael ei reoli'n effeithiol, yn cyflawni ei nodau a'i anghenion, ac yn dilyn arferion da a chydymffurfio â'r gyfraith. Mae hefyd yn cynnwys rôl yr ymddiriedolwr wrth arwain y mudiad, a hefyd sicrhau bod y mudiad yn cael ei reoli'n briodol gan y bobl orau sydd ar gael i wneud y gwaith.

(4) Sicrhau bod bwrdd ymddiriedolwyr y mudiad gwirfoddol neu gymunedol yn gweithredu'n effeithiol - mae'r uned hon yn cynorthwyo bwrdd ymddiriedolwyr y mudiad gwirfoddol neu gymunedol i weithio fel tîm a gwneud penderfyniadau teg er lles y mudiad. Mae hyn yn gofyn am amrywiaeth o bobl sydd â sgiliau a gallu a fydd yn sicrhau bod bwrdd ymddiriedolwyr y mudiad gwirfoddol neu gymunedol yn gweithredu'n effeithiol.

Gall ymddiriedolwyr ddefnyddio'r Safonau i:

- baratoi disgrifiadau o rolau
- cynllunio i recriwtio ymddiriedolwyr newydd
- cynllunio cynllun cynefino i ymddiriedolwyr newydd
- cynllunio hyfforddiant i ymddiriedolwyr
- canfod anghenion dysgu'r Bwrdd
- adolygu perfformiad ymddiriedolwyr
- dangos y safonau y mae eich mudiad yn eu cyrraedd.

Mae pecyn cymorth ar gael i helpu i ddefnyddio'r safonau ymddiriedolwyr gyda bwrdd, neu fel hyfforddwr yn gweithio gyda byrddau ac ymddiriedolwyr. Gellir lawrlwytho'r pecyn cymorth hwnnw am ddim o wefan NVCO, ac mae manylion pellach ar gael ar ddiwedd y daflen hon.

Nodweddion elusen effeithiol

Mae cyfrifoldebau llywodraethu ymddiriedolwyr elusennau wedi cynyddu'n sylweddol iawn yn sgil y gyfundrefn reoleiddio gaeth y mae elusennau'n gorfod gweithredi o fewn iddi. Mae cyhoeddiad y Comisiwn Elusennau, *Nodweddion Elusen Effeithiol* (CC10), yn amlinellu'r hyn y mae'r Comisiwn Elusennau'n eu hystyried fel nodweddion y dylai pob elusen sy'n cael ei rhedeg yn dda anelu atynt:

'Ein nod yw darparu fframwaith sy'n galluogi elusennau i gael yr hyder i gynnal eu gwaith, i arloesi ac i esblygu... Mae'r canllaw hwn yn nodi'r safonau a fydd yn helpu ymddiriedolwyr i wella effeithiolrwydd eu helusen, a'r egwyddorion y mae ein fframwaith rheoliadol yn bodoli i'w cefnogi' (t. 2 a 3)

Y 6 Nodwedd yw:

(1) Yn glir ynglyn â'i dibenion a'i chyfeiriad – bydd elusen effeithiol yn glir ynglyn â'i dibenion, cenhadaeth a gwerthoedd ac yn eu defnyddio i gyfarwyddo pob agwedd ar ei gwaith.

(2) Bwrdd cryf – caiff elusen gref ei rhedeg gan fwrdd neu gorff ymddiriedolwyr amlwg sydd â'r cydbwysedd cywir o sgiliau a phrofiad, sy'n gweithredu er lles yr elusen a'i buddiolwyr, yn deall ei gyfrifoldebau ac sydd â systemau ar waith i'w gweithredu'n briodol.

(3) Addas i'r pwrpas - bydd strwythur, polisïau a gweithdrefnau elusen effeithiol yn ei galluogi i gyflawni ei dibenion a'i chenhadaeth a chyflwyno ei gwasanaethau yn effeithlon.

(4) Dysgu a gwella – bydd elusen effeithiol yn chwilio am gyfle i wella ei pherfformiad ac effeithlonrwydd o hyd, a dysgu ffyrdd newydd a gwell o gyflawni ei dibenion. Bydd asesiad elusen o'i pherfformiad, ac o effaith a chanlyniadau ei gwaith, yn bwydo i'w phrosesau cynllunio a dylanwadu ar ei chyfeiriad yn y dyfodol.

(5) Ariannol gadarn a chall – bydd gan elusen effeithiol yr adnoddau ariannol ac adnoddau eraill sydd eu hangen i gyflawni ei dibenion a'i chenhadaeth, ac mae'n eu rheoli a'u defnyddio er mwyn gwireddu ei photensial.

(6) Bod yn atebol ac yn dryloyw - bydd elusen effeithiol yn atebol i'r cyhoedd ac eraill sydd â diddordeb yn yr elusen (rhanddeiliaid) mewn ffordd sy'n dryloyw ac yn ddealladwy.

Addas i lywodraethu: rhestr wirio ddeg pwynt

Mae'r rhestr wirio hon, sy'n cynnwys 10 pwynt, yn helpu i ddadansoddi gwahanol elfennau uchel llywodraethu'n weithgareddau mwy pendant.

(1) Gwerthoedd, gweledigaeth, a pholisi:

- Mae'r mudiad yn ail-asesu'n rheolaidd y pwrpas y cafodd ei sefydlu i roi sylw iddynt.
- Mae gwerthoedd y mudiad yn ddealladwy ac wedi'u datgan.
- Ceir gweledigaeth eglur ac ymdeimlad o bwrpas.
- Ceir datganiad o fwriad neu nodau, sy'n ddigon hysbys.
- Mae'r genhadaeth wedi'i halinio â'r amcanion a amlinellwyd yn y ddogfen lywodraethu.
- Mae gan y Bwrdd bolisïau diffiniedig i arwain gweithgareddau'r mudiad.

(2) Blaenoriaethau a strategaeth:

- Mae'r Bwrdd wedi cytuno ar y prif flaenoriaethau ar gyfer gwaith y mudiad.
- Mae'r Bwrdd wedi cytuno ar strategaeth dymor hir i gyflawni'i flaenoriaethau.
- Mae'r Bwrdd yn adolygu'r hinsawdd allanol ar gyfer newid a all effeithio ar y strategaeth yn rheolaidd.
- Mae gan y mudiad amcanion a chynlluniau realistig i roi'r strategaeth ar waith.
- Mae'r awdurdod a roddwyd i staff i weithredu cynlluniau wedi'u diffinio'n eglur.

(3) Monitro a safonau:

- Mae gan y Bwrdd safonau y cytunwyd arnynt i fesur gwerth gwaith y mudiad.
- Defnyddir safonau mewn ffordd systematig i fonitro cynnydd y mudiad.
- Mae'r systemau ar gyfer monitro perfformiad yn arwain at gynhyrchu gwybodaeth ddibynadwy, ddilys ac amserol.
- Mae strwythur gweithredol y mudiad yn ateb y gofynion ac mae'n ychwanegu gwerth at y mudiad.
- Ceir cod ymddygiad y cytunwyd arno ar gyfer aelodau'r Bwrdd, sy'n cael ei fonitro gan y Bwrdd.

(4) System a llywodraethu:

- Ceir strwythur pendant i lywodraethu'r mudiad.
- Mae rôl y Bwrdd, yr is-bwyllgorau a'r gweithgorau wedi'u diffinio'n eglur.
- Mae rolau'r Cadeirydd, yr Is-gadeirydd a'r Trysorydd wedi'u diffinio'n eglur.
- Mae'r Bwrdd, yr is-bwyllgorau a'r gweithgorau'n ychwanegu gwerth mesuradwy at y mudiad.
- Mae cyfarfodydd y Bwrdd yn effeithiol pan fyddant wedi eu mesur yn erbyn y safonau a bennwyd gan y Bwrdd.
- Ceir cyllideb ar gyfer costau llawn cyfarfodydd y Bwrdd a'r is-bwyllgorau, sy'n cael ei hadolygu'n rheolaidd.

(5) Y gallu i lywodraethu

- Mae'r Bwrdd yn cynnwys cydbwysedd addas o ran sgiliau a phrofiad i gyflawni ei rôl yn effeithiol.
- Mae'r cadeirydd a'r swyddogion anrhydeddus eraill yn meddu ar sgiliau a phrofiad priodol i gyflawni eu rolau'n effeithiol.
- Ceir strategaeth i recriwtio, datblygu a hyfforddi aelodau'r Bwrdd.
- Ceir cyllideb ar gyfer hyfforddiant a datblygiad aelodau'r Bwrdd.
- Mae'r mudiad yn darparu cefnogaeth ymarferol resymol i alluogi aelodau'r Bwrdd i gyflawni eu rolau.
- Ceir safonau y cytunwyd arnynt ar gyfer perfformiad y Bwrdd a'i aelodau.
- Ceir system i arfarnu perfformiad y Bwrdd, a'i aelodau.

(6) Atebolrwydd:

- Mae'r Bwrdd yn bendant ei farn ynghylch pwy yw buddiolwyr y mudiad.
- Mae gan y Bwrdd ddealltwriaeth eglur o bwy yw'r rhanddeiliaid eraill.
- Mae'r mudiad yn atebol yn systematig i'w holl rhanddeiliaid.
- Mae'r mudiad yn cyfathrebu'n effeithiol gyda'i holl rhanddeiliaid.

- Gall y Bwrdd ddangos yn eglur sut y mae'r mudiad yn cyfrannu at les cymdeithas yn gyffredinol.

(7) Partneriaeth â'r prif weithredwr:

- Mae prosesau addas ar waith i sicrhau partneriaeth effeithiol rhwng y Bwrdd a'r Prif Swyddog Gweithredol (PSG).
- Mae rôl y Cadeirydd fel dolen gyswllt rhwng y Bwrdd a'r PSG wedi'i diffinio'n eglur.
- Mae rôl y PSG wedi'i diffinio'n eglur.
- Mae'r ffiniau rhwng rôl y Bwrdd a rôl y PSG yn eglur ac maent yn cael eu hadolygu'n ysbeidiol.
- Mae'r Bwrdd yn gosod cyfyngiadau pendant ar awdurdod y staff, yr is-bwyllgorau a'r gweithgorau.
- Mae'r PSG yn derbyn cefnogaeth a goruchwyliaeth effeithiol.
- Mae perfformiad y PSG yn cael ei arfarnu'n flynyddol.

(8) Cyfranogiad y rhanddeiliad:

- Mae rhanddeiliaid yn cyfrannu at ddiffinio'r safonau ar gyfer mesur gwaith y mudiad.
- Ceir prosesau effeithiol i sicrhau bod gan ddefnyddwyr gwasanaethau'r mudiad lais credadwy yn y penderfyniadau a wneir ynghylch y gwasanaethau a ddarperir.
- Cesglir barn y rhanddeiliaid yn rheolaidd a byddant yn cael eu hystyried gan y Bwrdd.
- Os yn briodol, ceir systemau eglur ar gyfer ethol neu benodi rhanddeiliaid allweddol fel ymddiriedolwyr.

(9) Cyflwr ariannol

- Mae'r mudiad yn ddiddyled.
- Ceir cronfeydd digonol wrth gefn.
- Ceir system effeithiol ar gyfer rheolaeth ariannol a chyfrifo.
- Mae trefniadau ar waith i sicrhau bod gwybodaeth ariannol yn cael ei hadrodd yn ôl i'r Bwrdd.
- Mae'r Bwrdd yn ei gyfanrwydd yn gymwys i wneud penderfyniadau ariannol.
- Mae'r asedau'n cael eu rheoli'n dda.
- Ceir perthynas effeithiol rhwng y Bwrdd ac archwilwyr y mudiad.
- Mae effeithiolrwydd yr archwilwyr yn cael ei adolygu'n rheolaidd.
- Mae gan y mudiad yswiriant digonol, sy'n cael ei adolygu'n flynyddol.

(10) Cyfreithlondeb:

- Mae'r Bwrdd yn cael ei hysbysu'n briodol o'i gyfrifoldebau cyfreithiol.
- Mae'r mudiad yn cyflawni ei holl rwymedigaethau cyfreithiol.
- Mae aelodau'r Bwrdd yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau cyfreithiol eu hunain.
- Mae cyngor cyfreithiol a phroffesiynol priodol ar gael i'r Bwrdd.

Gwybodaeth bellach

Comisiwn Elusennau Cymru a Lloegr
CC10 Nodweddion Elusen Effeithiol
www.charity-commission.gov.uk

Co-operatives UK *Simply Governance*
www.uk.coop/simplygovernance

Ymddiriedolwyr Cymru
www.trusteewales.org.uk

Cyngor Cenedlaethol Mudiadau Gwirfoddol (NCVO)

Llywodraethu Da – cod ar gyfer mudiadau gwirfoddol a chymunedol bach

Ymddiriedolwyr a Phwyllgorau Rheoli – Pecyn Cymorth Safonau Galwedigaethol Cenedlaethol

www.ncvo-vol.org.uk

Sefydliad Siartredig Ysgrifenyddion a Gweinyddwyr Cwmni
Model Code of Conduct for Charity Trustees

www.trusteenet.org.uk

Ymwadiad

Mae'r wybodaeth a ddarperir yn y daflen hon ar gyfer cyfarwyddyd yn unig. Nid yw'n amnewid am gyngor proffesiynol ac ni allwn dderbyn unrhyw gyfrifoldeb am golled o ganlyniad i unrhyw berson weithredu neu wrthod gweithredu arno.

Am rhagor o wybodaeth cysylltwch â

Cyngor Gwasanaethau Gwirfoddol Sir Ddinbych

Canolfan Naylor Leyland , Stryd y Ffynnon , Rhuthun , Sir Dinbych , LL15 1AF
Elusen Gofrestredig 1054322

Ffôn: 01824 702441

office@dvsc.co.uk

Ffacs: 01824 705412

www.dvsc.co.uk

Ffôn: 0800 2888 329
www.wcva.org.uk

Cynhyrwyd gan WCVA, Cynghorau Gwirfoddol Sirol a Chanolfannau Gwirfoddoli
Wedi ei ddiweddarau: 05/12/2011